

ТЕХНОЛОГІЇ РОЗШИРЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

TECHNOLOGIES OF EXPANDING EDUCATIONAL SPACE AS AN IMPORTANT FACTOR OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем підготовки майбутніх вчителів історії – технології розширення освітнього простору. Зокрема, розкривається сутність таких понять як педагогічна технологія, інноваційне освітнє середовище, відкритий простір, навчання просто неба, музейний простір. Висвітлюються дидактичні умови для ефективної педагогічної взаємодії у форматі навчання поза межами навчального закладу. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури та власного педагогічного досвіду обґрунтовуються етапи підготовки науково-педагогічного працівника до формату навчання поза межами навчального закладу. Зокрема, увага зосереджується на ключових етапах підготовки навчальних занять у форматі технології розширення освітнього простору: з'ясувати дидактичні аспекти відкритого простору, визначити об'єкти демонстрації, скласти маршрут, визначити відповідні дидактичні методи та прийоми, адже відкритий простір вимагає спеціальної методики проведення занять. У статті розкриваються суттєві ознаки технології розширення освітнього простору: організація освітнього процесу поза межами закладу освіти, здійснення освітнього процесу в атмосфері інтерактивної та емоційної педагогічної взаємодії, організація дослідницької діяльності здобувачів освіти, досягнення максимальної практичності отриманих знань та їх корисності у повсякденному житті. Зазначається також, що технології розширення освітнього простору мають потужний освітній потенціал для формування професійної компетентності. У статті наголошується, що використання технології розширення освітнього простору сприяє інтелектуальному розвитку здобувачів освіти, мотивує студентів до педагогічної діяльності, забезпечує розвиток критичного та креативного мислення, сприяє формуванню студента як суб'єкта майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: педагогічні технології, інноваційне освітнє середовище, розширення освітнього простору, музейний простір, педагогічні умови.

The article is devoted to one of the urgent problems of training future history teachers – the technology of expanding the educational space. The essence of such concepts as pedagogical technology, innovative educational environment, open space, outdoor learning, museum space is revealed.

Didactic conditions for effective pedagogical interaction in the format of training outside the educational institution are highlighted.

Based on the analysis of psychological-pedagogical literature and own pedagogical experience, the stages of preparation of a scientific-pedagogical worker for the format of training outside the educational institution are substantiated.

In particular, the attention is focused on the key stages of training classes in the format of the technology of expanding the educational space: conduct an instruction on the rules of conduct, taking into account specific safety requirements; think through and prepare the necessary means; to find out the didactic aspects of the open space, to determine the objects of the demonstration, to determine the appropriate didactic methods and techniques, because the open space requires a special method of conducting classes.

The article reveals the essential features of the technology of expanding the educational space: the organization of the educational process outside the walls of the educational institution, the implementation of interactive pedagogical interaction, the organization of the research activities of the students of education, the achievement of the maximum practicality of the acquired knowledge.

It is also noted that the technologies of expanding the educational space have a powerful educational potential for the formation of professional competence.

The article emphasizes that the use of the technology of expanding the educational space contributes to the intellectual development of students, motivates students to pedagogical activity, ensures the development of critical and creative thinking, contributes to the formation of the student as a subject of future professional activity.

Key words: pedagogical technologies, innovative educational environment, open air schools, museum space, pedagogical conditions.

УДК 378:37.091.12.011–051:94
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.11>

Кулик І.О.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки і методики
викладання історії та суспільних
дисциплін
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасні соціально-економічні й політичні процеси актуалізували проблему інноваційного потенціалу освіти. У нормативно-правових документах з питань освіти визнається, що «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави» [1].

Сучасна освітня парадигма вибудовується у контексті євроінтеграційних процесів. Пріоритети європейської освіти полягають у наданні

здобувачам освіти практичних умінь та навичок, формуванні життєвих компетентностей. Рішення цього непростого завдання вимагає створення сучасного освітнього середовища, що забезпечить необхідні умови для розвитку особистості. Тому питання ефективної підготовки майбутніх вчителів історії до впровадження у своїй професійній діяльності стандартів європейської освіти й основ загальноєвропейських цінностей на даному етапі розвитку української системи освіти стала, як ніколи раніше, актуальною.

На нашу думку, вирішальною педагогічною умовою підготовки майбутніх учителів історії

до викликів сьогодення є організація інноваційного освітнього середовища в закладах освіти. У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває освоєння студентами-істориками моделі навчання поза межами навчального закладу.

Проблема розширення освітнього простору є мало розробленою. Переважна більшість майбутніх фахівців не отримують необхідних знань щодо навчання поза межами навчального закладу. В той час, як в країнах Європи «open air schools», або «air classroom» (з англійської – «школа на свіжому повітрі») активно використовується в освітньому процесі. Актуальність обраної теми зумовлена сучасними тенденціями щодо впровадження компетентнісного підходу в освітній процес та підвищення мотивації до навчальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні основи інноваційної діяльності в освітній сфері досліджували О. Арламов, Л. Ващенко, К. Баханов, В. Лапін, І. Підласий, М. Поташник, А. Хуторський, Т. Яровенко та ін. Суттєві ознаки інновацій обґрунтували І. Дичківська, Л. Буркова, В. Сластьонін, В. Химинець та ін. Розробці питань фахової підготовки педагогів в Україні присвячені дослідження багатьох вітчизняних науковців, серед яких В. Андрущенко, В. Бондарь, Л. Завгородня, Н. Ничкало, С. Сисоева та ін. Проблему формування професійної компетентності досліджували вітчизняні й зарубіжні науковці: В. Адольф, Т. Браже, В. Беспалько, М. Кларін, М. Робінсон, О. Шиян та ін. Аналіз наукових досліджень засвідчив, що стратегія підготовки майбутніх педагогів повинна відповідати сучасним вимогам українського суспільства та європейським стандартам професійної підготовки вчителів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Здійснений аналіз наукових джерел дає можливість стверджувати, що незважаючи на певні напрацювання в цьому напрямі, не виявлено систематизованих досліджень з визначення дидактичного потенціалу технології розширення освітнього простору як інноваційного ресурсу в підготовці майбутніх вчителів історії.

Мета статті – розкрити потенціал технології розширення освітнього простору для підготовки майбутніх вчителів історії до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. У тлумачному словнику поняття «технологія» трактується як «сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чого-небудь» [3, с. 1448]. Технологія походить від грецьких слів: «*techne*» – мистецтво, майстерність і «*logos*» – слово, вчення [5, с. 891]. У сучасній педагогічній літературі й досі не існує вичерпних, уніфікованих визначень поняття «педагогічні технології», але, узагальнюючи наукові розвідки, можна зробити висновок, що педагогічні технології – це

комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених блоків: концептуального, цільового, мотиваційного, процесуального, емоційно-вольового, контролюючого, регулюючого, результативного, що орієнтуються на запланований оптимальний результат та відображають процес освоєння навчально-виховного матеріалу, виходячи з конкретних психолого-педагогічних умов.

«Open air schools» – організація освітнього процесу поза межами закладу освіти: в музейному середовищі, на спортивному майданчику, на шкільному подвір'ї, у парках, природних заповідниках, в межах спеціально облаштованої території тощо. В освітньому просторі України цілеспрямовано формуються необхідні умови для використання інноваційних технологій розширення освітнього простору. Науковці обґрунтували ефективність навчання на свіжому повітрі, розкрили переваги технології розширення освітнього простору. Було доведено, що при чергуванні занять у закладі освіти та поза межами навчального закладу у здобувачів освіти підвищується мотивація до навчання, що сприяє розумовій діяльності; створюється можливість для здійснення освітнього процесу в атмосфері інтерактивної та емоційної взаємодії. Важливою складовою є покращення фізичного та психічного здоров'я здобувачів освіти: активна діяльність, свіже повітря, зміна оточення, різноманіття простору, отримання практичного досвіду тощо. Тому навчальні заняття на свіжому повітрі мають потужний дидактичний потенціал.

Визначимо суттєві ознаки технології розширення освітнього простору: організація освітнього процесу поза межами закладу освіти, здійснення освітнього процесу в атмосфері інтерактивної та емоційної педагогічної взаємодії, організація дослідницької діяльності здобувачів освіти, досягнення максимальної практичності отриманих знань та їх корисності у повсякденному житті.

На нашу думку, для проектування та реалізації технології розширення освітнього простору у закладах вищої освіти важливим є визнання низки позицій: освітній процес повинен забезпечувати формування професійних компетентностей у здобувачів освіти та бути максимально наближеним до реалій життя. Завдання науково-педагогічного працівника – організувати педагогічну взаємодію в такий спосіб, щоб створити оптимальні можливості для розвитку особистості, передачі їй суспільно-історичного досвіду людства і національної культури. Таким чином, технології розширення освітнього простору орієнтовані на методологію особистісно зорієнтованого навчання.

Для підготовки майбутнього вчителя історії важливе значення мають такі навчальні дисципліни, як «Історія та загальнотеоретичні основи педагогіки», «Актуальні проблеми педагогіки», «Дидактика», «Музейна педагогіка» та ін. Робочими програмами

навчальних дисциплін передбачено проведення навчальних занять з використанням технології розширення освітнього простору. Одним із напрямів діяльності, що використовується під час проведення практичних занять, є робота над плануванням та розробкою конспектів уроків і виховних заходів, що будуть організовані поза межами закладу освіти.

Зокрема, у процесі вивчення навчальної дисципліни «Музейна педагогіка» студенти набувають практичних умінь моделювання музейних уроків та виховних заходів в музейному середовищі. Майбутні вчителі отримують знання про музейний простір, музейно-педагогічні програми, особливості музейної комунікації, дидактичні можливості музейної експозиції тощо.

На нашу думку, в межах формату навчання «open air schools» (відкритий простір, навчання просто неба) можна організувати такі активні форми навчання: квест, навчальна екскурсія, музейний урок, навчальна експедиція, навчальна подорож тощо. Студентам запропоновано моделювання інтерактивних уроків: уроки-квести, уроки-подорожі, уроки-дослідження, уроки-екскурсії, а також моделювання навчальних занять, де використовуються імітаційні ігри (імітація життєвих та історичних ситуацій). Здобувачі освіти мають можливість проаналізувати реальну або вигадану історію, що дає змогу студентам обговорити ситуації, з якими вони можуть зіткнутися в реальному житті, оцінити наслідки різних варіантів розгортання подій. Дидактичні матеріали, підготовлені під час проведення екскурсій, походів, квестів, здобувачі освіти використовують для написання курсових та магістерських робіт. Пропонується підготовка портфоліо. Здобувачі освіти створюють і систематично доповнюють методичну теку розробками уроків, диференційованими завданнями, роздатковим матеріалом для дослідницької діяльності.

Робочою програмою з навчальної дисципліни «Історія та загальнотеоретичні основи педагогіки» передбачено проведення лекції в музейному просторі Чернігівського колегіуму, заснованого у 1700 році, навчальної екскурсії на території Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній». Під час проведення навчальної екскурсії, що відбувається в музейному просторі Чернігівського колегіуму, створюється унікальна можливість щодо аналізу засобів, методів, форм навчання. Варто зазначити, що навчальні заняття мають за мету систематизацію та узагальнення навчального матеріалу, а також створення відповідних умов щодо реалізації творчого потенціалу майбутніх вчителів. Студентам пропонується опрацювати наукову літературу, виділити головну думку й виконати конкретні творчі завдання, що передбачають інтеграцію

теоретичних знань та практичного досвіду. Наприклад, з метою формування у студентів вміння критично працювати з педагогічними джерелами пропонується підготувати есе щодо педагогічної спадщини Л. Барановича, І. Максимовича, А. Стаховського, І. Галятовського. Під час проведення навчальної екскурсії студенти використовують сучасні гаджети з відповідними програмами та створюють власний промо-ролик бачення теми вивчення. Наприклад, здобувачі освіти отримують завдання: на основі спостережень та аналізу навчальної інформації творчо відобразити як проявлялися європейські освітні тенденції у діяльності колегіуму.

Робочою програмою з навчальної дисципліни «Актуальні проблеми педагогіки» передбачено проведення квесту на території Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», де здобувачам освіти було запропоновано виконати низку різноманітних логічних дій та творчих завдань. Критерієм оцінювання було визначено: вміння аналізувати й узагальнювати фактичний матеріал; використовувати знання в нестандартних ситуаціях, а також вміння самостійно здобувати інформацію, вести пошуково-дослідницьку діяльність, розв'язувати навчально-пізнавальні завдання. Наприклад, розв'язати проблемну ситуацію, розшифрувати цитату, накреслити ментальну карту, використовувати інтернет-ресурси тощо.

Таким чином, у процесі ознайомлення з форматом навчання поза межами закладу освіти студенти усвідомлюють, що саме така модель навчання дозволяє оптимально реалізувати ефективну педагогічну взаємодію. Здобувачі освіти на практиці розуміють, що педагог має орієнтуватися на використання таких педагогічних технологій, за допомогою яких не просто передавалися б знання з навчальної дисципліни, а й розвивалися такі якості особистості як самостійність, уміння критично мислити, творчо виконувати різноманітні завдання.

На нашу думку, педагогічну взаємодію поза межами закладу освіти необхідно ретельно спланувати. Під час проведення навчальних занять доцільно разом з майбутніми вчителями проаналізувати історичний матеріал з позиції формату навчання «open air schools», розглянути можливості використання міжпредметних зв'язків та внутрішньопредметної інтеграції у навчання, здійснити вибір і продумати реалізацію принципів навчання, з'ясувати виховну, розвивальну, навчальну мету, осмислити структуру й зміст навчальних занять, підготувати дослідницькі завдання, роздатковий дидактичний матеріал тощо.

Складові підготовки науково-педагогічного працівника до формату навчання поза межами навчального закладу, на нашу думку, наступні:

провести інструктаж щодо правил поведінки, враховуючи конкретні вимоги безпеки; продумати й підготувати необхідні засоби: одномісні столи, каремати, пересувні дошки тощо; з'ясувати дидактичні аспекти відкритого простору (визначити об'єкти демонстрації, обрати місця для зупинок, скласти маршрут, визначити відповідні дидактичні методи та прийоми, адже відкритий простір вимагає спеціальної методики проведення занять).

Висновки. Підсумовуючи вище сказане, можемо зробити висновок, що технології розширення освітнього простору є важливою складовою професійної підготовки майбутнього вчителя історії. Аналіз психолого-педагогічної літератури та досвід педагогічної діяльності дають нам підставу розкрити значення технології розширення освітнього простору: формування студента як суб'єкта майбутньої професійної діяльності; створення емоційно-ціннісного освітнього середовища, що сприяє мотивації студентів до накопичення педагогічного досвіду. Формат навчання «open air schools», на нашу думку, створює оптимальні дидактичні умови для ефективної педагогічної взаємодії. Серед цих педагогічних умов визначимо наступні: інтерактивність та творчий характер педагогічної взаємодії, досягнення

максимальної практичності знань, а також можливість організації дослідницької діяльності студентів, у процесі якої здійснюється розвиток особистості. Відкритий освітній простір може стати важливим фактором реалізації нової освітньої парадигми.

Актуальним напрямом подальших розробок означеної проблеми є вивчення та узагальнення європейського досвіду щодо впровадження технології розширення освітнього простору у діяльність закладів вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про освіту». URL: www.golos.com.ua/article/294010 (дата звернення: 12.11.2023).
2. Закон України «Про вищу освіту». URL: zakon.rada.gov.ua/go/1556-18 (дата звернення: 12.11.2023).
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / упоряд. і голов. редактор В. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ Перун, 2007. 1736 с.
4. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: колективна монографія / за заг. редакцією Г. Л. Єфремової. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 444 с.
5. Словник іншомовних слів / уклад.: Л. О. Пустовіт, О. І. Скопненко, Г. М. Сюта, Т. М. Цимбалюк. Київ: УНВЦ Рідна мова, 2000. 1014 с.